

Prijsvorming op de Europese gasmarkt

Gashandel vindt sinds 2003 op een marktplaats plaats via vraag en aanbod. Grondslag is de energie-inhoud [MWh]. Gaskwaliteit, volume of gasdruk spelen voor de handel geen rol. Op de marktplaats, het TTF, vindt geen fysieke handel plaats maar een eigendomsoverdracht. De handelsplaats is een virtueel platform tussen een fysieke entry (binnenlandse productie of import) en een fysieke exit (binnenlandse afnemer of export). Uw gas komt altijd van deze handelsplaats. Waar het gas fysiek vandaan komt is – in commerciële zin – niet van belang, maar wel in politieke zin. VEMW kan als belangenbehartiger de gasprijs niet direct beïnvloeden. Wat VEMW wel nadrukkelijk doet is het kijken naar mogelijke belemmeringen in de marktstructuur (infrastructuur, regulering, e.d.) die een efficiënte prijsvorming op basis van vraag en aanbod verhinderen.

Nederlandse markt

De Nederlandse handelsplaats TTF is operationeel sinds 2003 en bestaat uit verschillende platformen (OTC-beurs, spot, termijnmarkt). Het TTF heeft als marktplaats verschillende doelen:

- in- en verkoopplaats voor gas;
- optimalisatie van het portfolio;
- drijven van pure handel;
- bundeling vraag en aanbod van flexibiliteit;
- balanceren van het portfolio (matchen ingediend programma);
- genereren van betrouwbare prijssignalen als bijdrage aan een gezonde basis voor investeringen in de hele waardeketen.

De hoeveelheid verhandeld gas groeit gestaag. De fors toegenomen liquiditeit, onder meer door het opheffen van het onderscheid in kwaliteit (G-gas en H-gas), is van belang voor de prijsvorming. Een groter volume van een product vergroot de liquiditeit en het vertrouwen in de uitkomst van de handel. Een doelmatige prijs op grond van vraag en aanbod is het gevolg.

Voor jou als gasafnemer is dat een gunstige ontwikkeling. Het alternatief voor de gasmarkt is de koppeling van de gasprijs aan de olieprijs via een prijsformule. Die koppeling leidt de laatste jaren bijna steevast tot een hogere gasprijs dan de gasmarktprijs. Bovendien varieert een oliegekoppelde gasprijs veel meer door de invloed van – dreigende – spanningen op het wereldtoneel en weerscalamiteiten en weersvoorspellingen.

Wereldmarkt

Er is (nog) geen wereldgasmarkt. Doordat de gasvoorziening via – kapitaalintensieve – pijpleidingen plaatsvindt is deze van oudsher regionaal van aard. Niet alleen per continent (Noord-Amerika, Europa, Azië) maar ook binnen continenten. De opkomst van vloeibaar aardgas (LNG) dat per schip wordt getransporteerd zou daarin verandering kunnen gaan brengen door de verbinding tussen de regio's. Die verbindingen zijn tot stand gekomen, maar leiden vooralsnog niet tot prijsconvergentie, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de oliemarkt. Oorzaken zijn lange termijncontracten, een oligopolie op de aanbodzijde, kostenstructuur LNG ten opzichte van pijpleidingengas, handelsbeperkingen / geopolitiek (schaliegas USA) en infrastructurele beperkingen (liquifactie-capaciteit LNG, pijpleidingen). Daarnaast zijn in de upstream gasmarkt, vóór de invoer van gas in de Europese Unie (bijvoorbeeld, Noors en Algerijns gas), gascontracten nog veelal op basis van lange termijncontracten (20 jaar) op oliepariteit gesloten. De gascrisis van 2022 zorgt voor veel verandering op de wereldmarkt. Veel investeringen in LNG-capaciteit en het verminderen van levering van Russisch gas heeft ervoor gezorgd dat de wereldmarkt zich anders is gaan gedragen.

Schaliegas

De grootschalige winning van schaliegas in de Verenigde Staten leidt vanaf 2005 tot een enorme gasprijsdaling in de VS ('schalierevolutie'). Omdat er (nog) geen infrastructuur is om dat – goedkope – gas te exporteren divergeren de Amerikaanse, Europese en Aziatische gasprijzen sinds die tijd. LNG-aanbod vond zijn weg naar Japan omdat de prijzen daar veruit het hoogst zijn door een gebrek aan alternatieven, maar in 2022 werd Europa de markt met de hoogste prijs. Schaliegaswinning in Europa leidt tot grote sociale weerstand.

Gasopslag

Het hebben van fysieke - voor marktpartijen toegankelijke - gasopslag is van groot belang voor de prijsvorming. Leveranciers zekeren hiermee hun portfolio ('onderpand'). Is die zekerstelling er niet of onvoldoende, dan resulteert dit in een risico-opslag op de prijs. Een leverancier wil zoveel mogelijk risico's afdekken en uitsluiten. VEMW ijvert sinds 2002 voor openstelling van de gasopslagen van de NAM (Grijskerk, Norg) voor de markt tegen marktconforme condities. In de meest recente jaren realiseren de grote gasleveranciers in Nederland hun eigen opslagen (Epe, Zuidwending, Waalwijk). Taqa heeft een grote berging met derden-toegang in Alkmaar en Bergermeer.

Marktmonitoring

Sinds 2006 stelt de Nederlandse toezichthouder ACM jaarlijks een 'Marktmonitor Groothandelsmarkt Gas en Elektriciteit' op. Deze monitor geeft een beeld van het functioneren van deze markten. De monitor beschrijft de ontwikkelingen op deze markten en de mogelijke issues die spelen met betrekking tot het Mededingingsrecht en beleid. Na aandringen van VEMW breidt de ACM deze monitor in 2008 uit met:

- een afstemming tussen de monitoring voor gas en elektriciteit. Beide markten vertonen immers nauwe samenhang (bijvoorbeeld elektriciteitsproductie op gas als brandstof);
- de publicatie van meerjarige trends, zodat ook de ontwikkelingen van de markt in beeld komen.

Gashandelsplaatsen

Als zakelijk gasafnemer handel je mogelijk zelf op de gasmarkt. Meer waarschijnlijk koop je gas in via je leverancier. Ook in dat laatste geval is het van belang te weten hoe die markt is ingericht en hoe prijzen tot stand komen. In Nederland verloopt de gashandel sinds 2003 via de Nederlandse gasmarktplaats TTF (Title Transfer Facility). Producenten verkopen hier hun gas aan leveranciers, al dan niet met tussenkomst van handelaren, brokers en dergelijke. De leveranciers voorzien de consument (zakelijk en huishoudens) van gas. Handelsplaatsen bestaan nog maar sinds 2000. Voor die tijd volgde de gasprijs de olieprijs en was van marktwerking geen sprake.

De Nederlandse gasmarktplaats TTF

Het TTF heeft meerdere loketten:

- gasbeurs ICE-Endex::
- spotmarkt en
- termijnmarkt.

Hier is de beurs de centrale wederpartij. De tegenpartij is anoniem. De wederpartij neemt geen risico op zich.

Bilaterale handel over-the-counter (OTC). De OTC-handel kent twee partijen die niet anoniem handelen. De wederpartij loopt wèl risico. De manier van handelen is continu, dat wil zeggen kan ieder moment van de dag en week plaatsvinden.

Overige handelsplaatsen

Binnen de geharmoniseerde Noordwest-Europese gasmarkt bestaan sinds 2000 een aantal handelsplaatsen. De veruit grootste en meest liquide in de EU is het National Balancing Point (NBP, VK). Het TTF in Nederland is de belangrijkste op het Europese vasteland. Andere belangrijke handelsplaatsen zijn Zeebrugge (Bel), THE (Duitsland), Powernext (Frankrijk) en Baumgarten (Oostenrijk). Die laatste is van belang omdat die op het kruispunt van veel upstream pijpleidingen ligt. Pijpleidingen die gas uit het Oosten (Rusland) en zuiden (Italië/Algerije) aanvoeren naar de EU. De wereldhandelsplaats voor gas is de Henry Hub in de Verenigde Staten (Louisiana). De gasprijs op deze hub wordt door veel spelers die gas inkopen of verkopen gebruikt als referentie/indicator. Door het gekozen marktmodel is voor de Nederlandse gasgebruiker het TTF de handelsplaats. De prijzen op deze handelsplaatsen zijn gecorreleerd met de prijzen op andere - Europese - handelsplaatsen.

Producten op de gasmarkt

De gasmarkt kent veel producten. Als gasafnemer is het belangrijk te weten welke producten verkrijgbaar zijn en welke daarvan het best passen bij uw afnameprofiel. Het kan u geld opleveren als u slim inkoopt. De meeste gasafnemers kiezen er uit oogpunt van kennis, ervaring en risicomanagement voor om niet rechtstreeks op de groothandels markt te kopen maar via een leverancier.

Categorieën gasproducten

Er bestaan vier hoofdcategorieën van gasproducten:

- Spot: verplicht de koper tot koop en de verkoper tot 'directe' levering van een bepaalde hoeveelheid energie (gas);

- Forward: verplicht de koper tot koop en de verkoper tot levering van een bepaalde hoeveelheid energie (gas) op een specifiek moment in de toekomst en voor een vastgestelde prijs;
- Future: gestandaardiseerd forward contract dat verhandeld wordt via georganiseerde of gereguleerde handelsplatformen;
- Optie contract: geeft de koper een recht, maar niet de verplichting om te kopen (call) of te verkopen (put) op een specifiek tijdstip en tegen een vooraf vastgestelde prijs.

-

Forward termijnen:

De forward producten kunnen partijen voor verschillende termijnen vastleggen. De meest verhandelbare producten zijn:

- Jaar / jaren (maximaal 3-5 jaar vooruit noteringen);
- Kwartalen (maximaal 6 maanden vooruit);
- Maand (maximaal 12 maanden vooruit);
- Weken en werkdagen van de week;
- Seizoenen.

-

Spotprijzen termijnen:

Spotproducten kennen ook verschillende termijnen:

- Day-ahead (fysieke levering op - enig uur van - de volgende gasdag);
- Within-day (fysieke levering op enig uur van de gasdag).

De gasdag loopt van 6.00 uur tot de volgende ochtend 6.00 uur.